
НАБИРАНЕ НА СРЕДСТВА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ: КОНЦЕПЦИЯ, ФАКТОРИ И СОЦИАЛНО- ИКОНОМИЧЕСКА ЦЕЛ

Алия Марданова

Университет Букетов – Караганда, Казахстан

Резюме: В световната практика съществуват ефективни инструменти, които позволяват изграждането на системни връзки между бизнеса и образованието за ускоряване развитието на университетите, осигурявайки високи стандарти на научния и образователния процес. Един от тях е набирането на средства за образованието чрез дарителски фондове. Съвременният механизъм на дарителски фондове обхваща следните участници: университетите като производители на нови знания; бизнес общността като системни „донори“, завършилите висше образование като специални дарители, управляващите компании като оператори на увеличаване на целевия капитал. Общият социално-икономически ефект от дарителския фонд е концентриран в механизма на връзката между модела на привличане на ресурси, причинно-следствените връзки на благотворителността и съответните научни и образователни проекти, финансирани от дарителския фонд. Развитието на механизмите за набиране на средства за образованието като цяло и дарителското финансиране на университетите в частност допринася за техния иновативен растеж и мащабиране на знанията и е ключов фактор за укрепване на междусекторното социално партньорство.

Целта на настоящото изследване е теоретичен и методологичен анализ на феномена на набирането на средства за образованието в съвременни условия, включително идентифициране на неговата концептуална основа, основни съставни компоненти, социално-икономическа цел и факторна специфичност.

Ключови думи: дарителско финансиране, набиране на средства, дарителско набиране на средства за образованието, дарителски фонд.

URL: nsarhiv.uni-svishtov.bg

DOI: <https://doi.org/10.58861/tae.ea-nsa.2025.2.04.bg>

JEL: I22, I23, L31.

Въведение

В контекста на глобалните трансформации в икономиката на знанието осигуряването на финансова устойчивост на висшите учебни заведения се превърна в критичен приоритет. Нарастващото търсене на качествено образование, съчетано с ограниченото публично финансиране, налага разработването на диверсифицирани и многоканални механизми за финансиране. Един такъв обещаващ подход е набирането на средства за образование, по-специално чрез създаването на университетски фондове за дарения, които са демонстрирали значителен успех в международната практика. Тези инструменти позволяват дългосрочно финансово планиране, насърчават университетската автономия и насърчават стратегически партньорства между академичните среди, частния сектор и гражданското общество. В статията се представя теоретичен и методологичен анализ на набирането на средства за образование като социално-икономическо явление, с акцент върху неговите концептуални основи, определящи фактори и потенциал за повишаване на иновационния капацитет и конкурентоспособността на висшите учебни заведения.

Задачи на изследването: теоретичен анализ на концепцията за набирането на средства за образованието; идентифициране на концептуалната основа и същността на набирането на средства за образованието; изследване на факторите, влияещи върху неговото развитие – както екзогенни, така и ендогенни; оценка на социално-икономическата роля на набирането на средства за образованието и по-специално чрез създаване на дарителски фондове в системата на висшето образование.

Изследователска теза: Набирането на средства за образованието – особено чрез дарителски фондове – е ключов инструмент за устойчиво развитие и финансова автономност на университетите, като същевременно изпълнява важна социално-икономическа функция чрез насърчаване на партньорствата между образованието, бизнеса и обществото. То не е просто механизъм за привличане на финансови ресурси, а стратегическа система за развитие, основана на социална отговорност, координация на интересите и дългосрочно въздействие върху човешкия капитал и регионалните икономики.

Една от ключовите области на модернизацията на образователната система е осигуряването на икономическа независимост на образователните институции и разработването на механизми за тяхното многоканално комбинирано финансиране, което следва да отчита следните специфични фактори на съвременната образователна сфера.

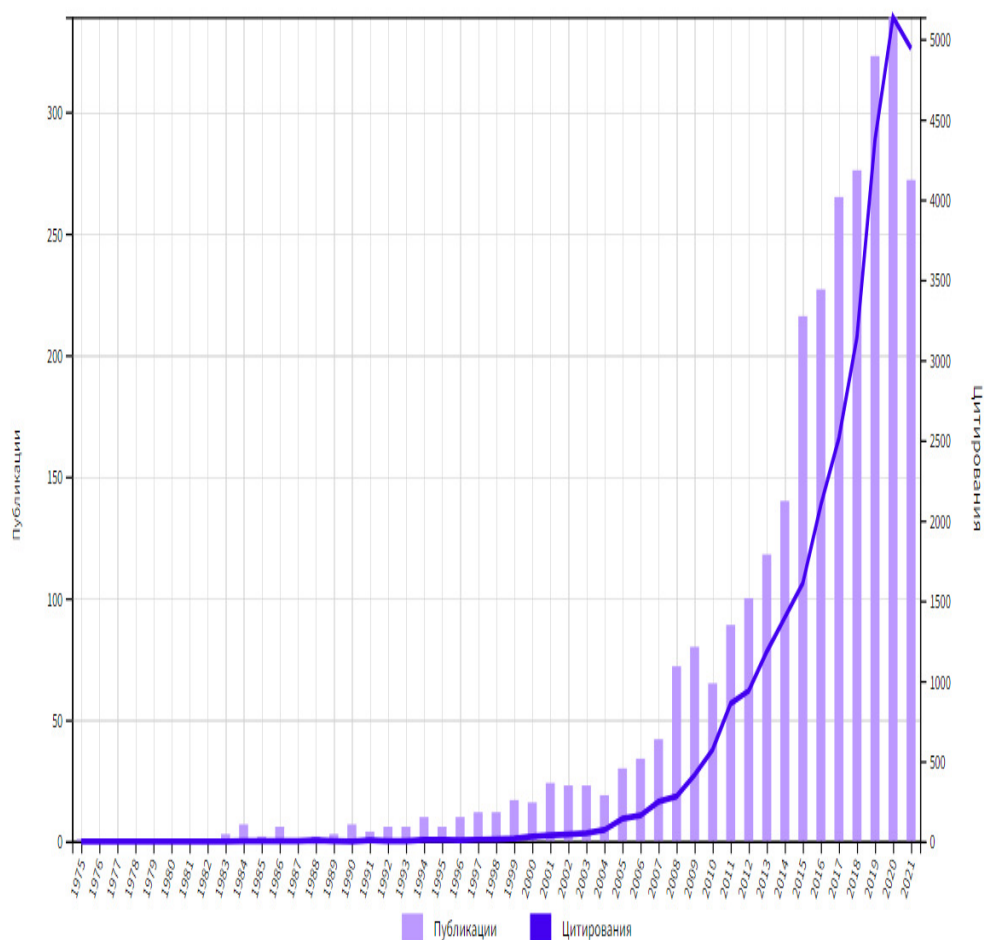
Първо, характеристиките на образователните услуги (включително в системата на висшето образование) като смесени обществени блага с висока социална значимост и многокомпонентният характер на техните положителни външни ефекти, които определят необходимостта от финансирането им както от държавата, така и от пазарно-частни механизми (Placeholder1)(Samuelson, 1964; Musgrave & Musgrave, 2009; Drucker, 1999; Stiglitz, 1997; Deming, 2006).

Второ, трансформацията на образователния сектор като система за възпроизвеждане на интелектуален капитал и като ключов компонент на „икономиката на знанието“ с модела на „образование през целия живот“ (Webster, 2004; OECD, 2011; Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan, 2021; Fluskey, 2013; Leiwelin, 2013; Madden, 2014; Olson, 2012; Sargeant & Jay, 2014; Valder, 2015; Rosen, 2016) и иновативната спирала „образование – изследвания – иновативно производство“ (Leydesdorff, 2012; Lundvall, 1992; Meyer & Zhou, 2017; Dawson, 2018; Ottonicar, 2020; Johnson, 2018; The Worth of Endowments in Higher Education, 2019; Smith & Shawky, 2011). Масовият характер на висшето образование, който формира умения за придобиване на нови знания, от една страна, и нарастващите изисквания за бързо обновяване на тези знания, от друга, неизбежно водят до модернизирание на предишните методи за финансиране на сферата на образователните услуги (Average Annual, 2018; Chambers, 2015; Watkins, 2019; Huillet, 2019; Brown et al., 2011; McCarthy & Yee, 2018; Ross, 2018).

Трето, многобройните заинтересовани страни в образователния процес (като например: клиенти – ученици, техните родители, държавни агенции, представители на бизнес сектора като работодатели; преки потребители – ученици; доставчици – образователни институции) със специфични субектни характеристики, мотивационни детерминанти, поведенчески модели и разнопосочни интереси, което усложнява процеса на предоставяне на образователни услуги, включително по отношение на определянето на ясни цели и финансови нужди на образователните институции, както и източниците за тяхното финансиране.

Всичко това определя необходимостта от разработване на междусекторни механизми за координиране и реализиране на интересите на субектите на образователния процес, включително в рамките на разработването на многоканални инструменти за комбинирано финансиране. В тази връзка е целесъобразно да се използва световният опит, който съчетава държавно, публично и частно финансиране, включително чрез механизма на набиране на средства за образованието като перспективна форма на социално-икономическо партньорство между бизнеса и образователната система.

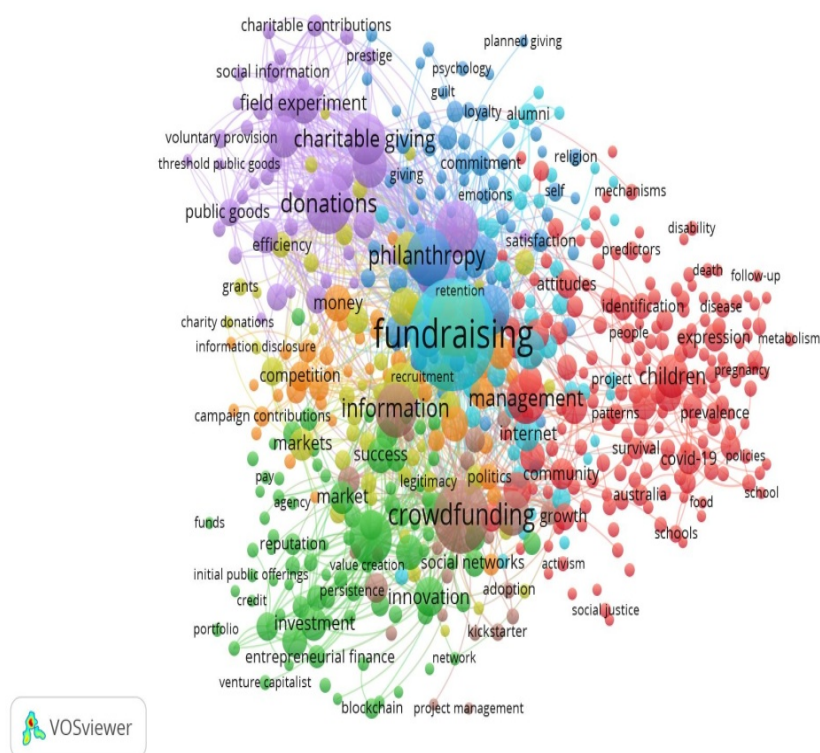
Терминът „набиране на средства“ навлиза в обращение през последната третина на миналия век, първо в САЩ, а след това и в други страни в Европа. Нашият библиометричен анализ на тенденциите, динамиката и структурата на изследванията в областта на набирането на средства, използващ софтуера VOSviewer [26], базиран на базата данни Web of Science, показва, че от 1975 г. насам по тази тема са публикувани 2911 труда, а от 2015 г. до днес се наблюдава рязко увеличение на научния интерес към тази изследователска област (Фигура 1).

Фигура 1. Брой публикации и публикувани цитирания на статии по въпроса за набиране на средства за образованието в базата данни Web of Science от 1975 г. досега

Забележка: Анализът е извършен от авторите с помощта на софтуера VOSviewer и обхваща базата данни Web of Science.

За съставяне на терминологична карта на изследванията в областта на набирането на средства бяха селектирани ключови думи, които се срещат в извадката най-малко 5 пъти, и беше приложен методът „Едновременно наблюдение на ключова дума“ (Keyword: Co-occurrence), което ни позволи да идентифицираме 552 термина (Фигура 2). Анализът на съдържанието на термините ни позволи да идентифицираме 5 релевантни изследователски клъстера, които условно обозначихме като: „Благотворителни дарения“ (лилав клъстер), „Управление“ (червен клъстер), „Инвестиции“ (зелен клъстер), „Нестопански сектор“ (жълт клъстер) и „Дарители“ (син клъстер) (Фигура 2).

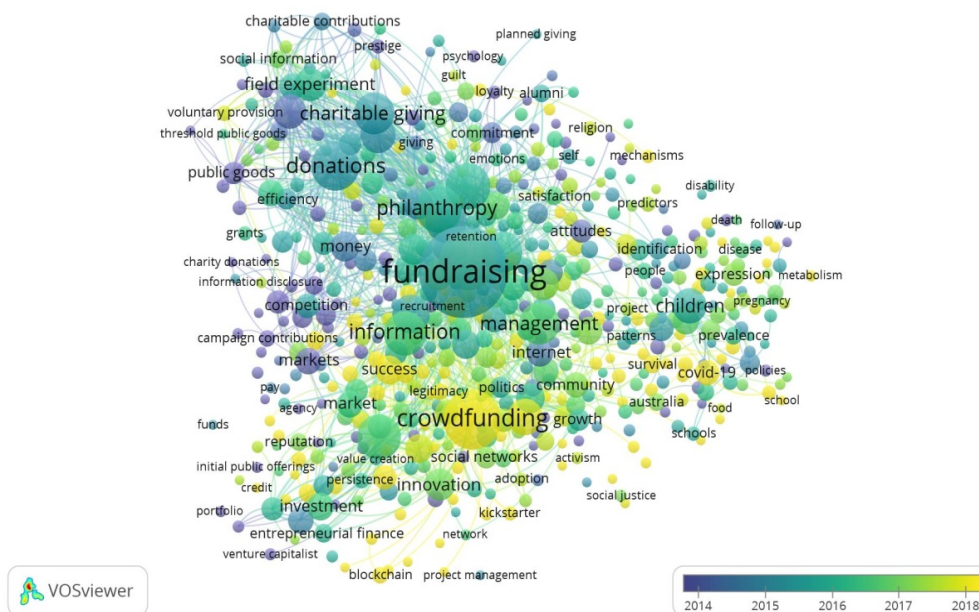

Фигура 2. Библиометрична карта на изследванията в областта на набирането на средства в базата данни Web of Science от 1975 г. досега

Забележка: Анализът е извършен от авторите с помощта на софтуера VOSviewer и обхваща базата данни Web of Science.

По този начин изследователският клъстер „Благотворителни дарения“ обхваща изследвания за набиране на средства, свързани с предоставянето на обществени блага (включително образователни услуги) и доброволчеството. Най-голям е клъстерът „Управление“, свързан с концепциите за управление, политиките и комуникациите в областта на набирането на средства. Клъстерът „Инвестиции“ обхваща изследвания върху рисковия капитал, иновациите и пазара за набиране на средства. Клъстерът „Нестопански сектор“ обединява изследвания върху финансирането на набирането на средства и др. Клъстерът „Дарители“ съдържа изследвания върху филантропията, доверието и т.н.

С помощта на инструмента VOSviewer беше анализирано разпределението на термините в различни времеви периоди според степента им на развитие (Фигура 3).

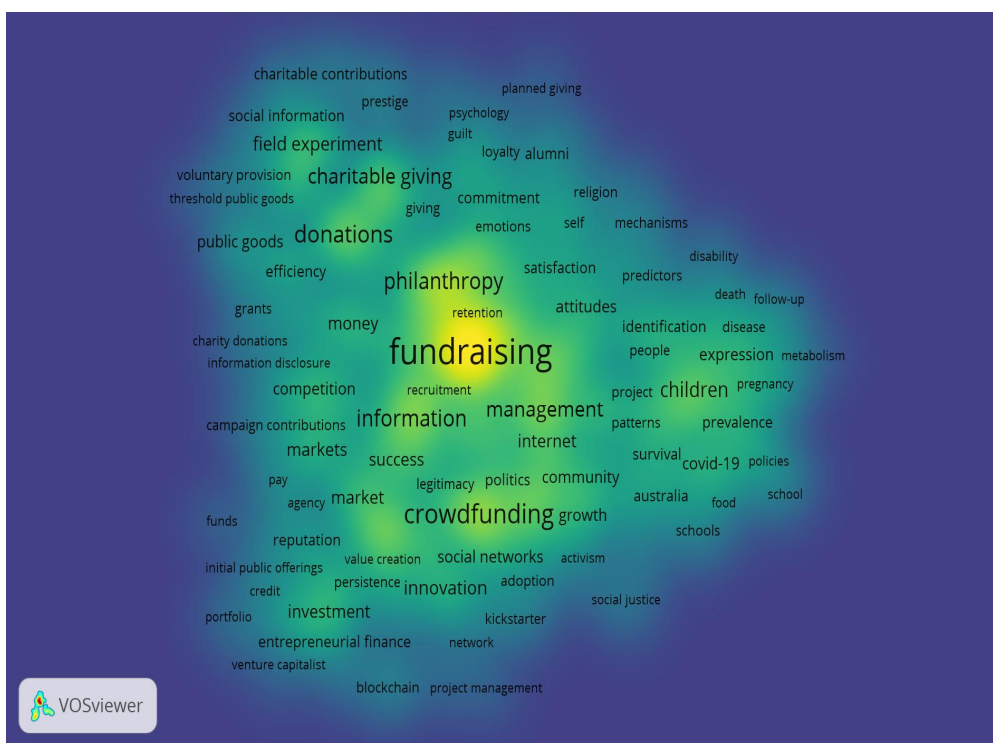

Фигура 3. Разпределение на ключовите думи в изследвания в областта на набирането на средства в базата данни Web of Science.

Забележка: Анализът е извършен от авторите с помощта на софтуера VOSviewer и обхваща базата данни Web of Science

Резултатите показват, че първоначално изследванията в областта на набирането на средства са по теми, свързани с обществените блага и финансовите стратегии. След това фокусът на изследванията се насочва към

изследване на краудфъндинга и социалните взаимодействия. Идентифицирани са и най-актуалните изследователски теми в областта на набирането на средства (Фигура 4), свързани главно с благотворителни дарения, филантропия и краудфъндинг.

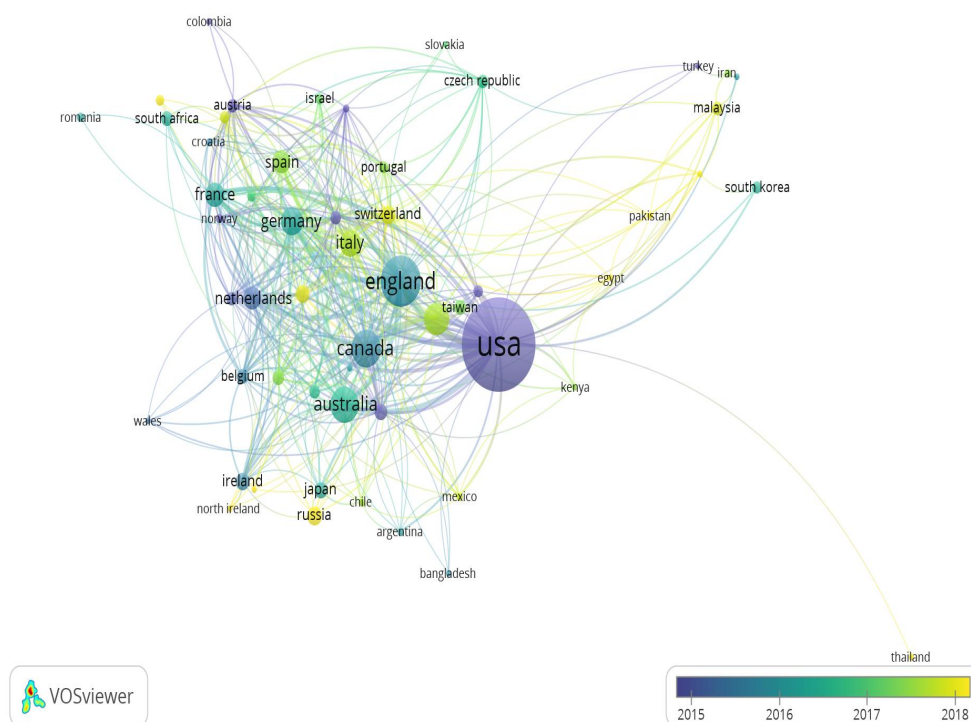

Фигура 4. Най-популярни теми от областта на набирането на средства в публикациите от базата данни Web of Science

Забележка: Анализът е извършен от авторите с помощта на софтуера VOSviewer и обхваща базата данни Web of Science.

Бяха анализирани и ключовите думи в последните научноизследователски публикации в базата данни Web of Science от гледна точка на географията на научните разработки (Фигура 5). Резултатите показват, че по-голяма част от изследванията в тази тематична област са публикувани в САЩ, Англия, Канада, Австралия и Русия. През последните години този въпрос става актуален и в страните от ЕС и в някои азиатски страни. По този начин проведеното библиометрично изследване на концепцията за набиране на средства в публикации в базата данни Web of Science с по-

мощта на инструментите на програмата VOSviewer демонстрира нарастваща динамика на развитието на посочените по-горе клъстери и тенденции.

Фигура 5. Географско разпределение на научните разработки в областта на набирането на средства в публикациите от базата данни Web of Science в периода 2014 – 2021 г.

Забележка: Анализът е извършен от авторите с помощта на софтуера VOSviewer и обхваща базата данни Web of Science.

Същевременно задълбоченият анализ на източниците показва, че в специализираната икономическа литература съществува дефицит на задълбочени теоретични и методологични разработки в областта на набирането на средства в образованието. Преобладаващата част от разработките в тази област са изключително с приложен характер и са посветени на идентифицирането на организационни инструменти, методи, алгоритми и технологии за намиране на външни източници на финансиране в нестопанския сектор (Huillet, 2019; Brown et al., 2011; McCarthy & Yee, 2018).

В специализираната икономическа литература в областта на набирането на средства най-често срещаното определение на семантична същност на този вид дейност е „направление в мениджмънта, насочено към привличане на външни източници на финансиране за развитие на предимно нестопански дейности“. Чуждестранните изследвания в тази област акцентират върху управленското „изкуство“ на набирането на средства като инструмент за рисково външно финансиране на социални проекти. За съжаление доминирането на приложния аспект ограничава разбирането за концептуалната и методологична същност на набирането на средства за образованието, въпреки че правилно отразява неговата приложна специфика като метод за намиране на източници на финансиране. Въз основа на разгледаните подходи предлагаме дефиниция на набирането на средства за образованието като целенасочен процес за търсене, събиране, натрупване и преразпределение на външни благотворителни източници на финансиране за изпълнение на мисията на образователна организация и постигане на целите на нейната стратегия. Подобна характеристика произтича от дългогодишната световна практика на тези институции.

Детерминантната специфика на набирането на средства за образованието включва екзогенни и ендогенни фактори. Екзогенните детерминанти включват общосистемни фактори – правни фактори (институционална подкрепа и правна рамка, регулаторни инструменти, механизми за защита на правата на дарителите и собствениците на дарителски капитал и др.); социално-политически фактори (социално-политически климат, ниво на институционализация на частната и публичната собственост, менталитет, качество на живот на населението и средно ниво на неговите доходи, бизнес култура, традиции на благотворителност и др.); макроикономически фактори (икономическа ситуация, ниво на развитие на финансовата и кредитната система, предприемаческа активност, състояние на данъчната политика, инвестиционен климат в страната и др.). Ендогенни фактори на набирането на средства за образованието са фактори на вътрешната икономическа среда на университета: организационни детерминанти (наличие на стратегия за развитие на университета, развитие на взаимоотношенията със завършилите и работодателите, наличие на механизми за образователно набиране на средства в университета, степен на разработване на вътрешни документи на дарителския фонд, специфика на формирането на първичната група дарители и др.); микроикономически фактори (делът на университета на пазара на образователни услуги, диверсификацията на източниците на доходи; финансовото състояние на университета, комерсиализацията на научноизследователската и развойна дейност и др.).

Набирането на средства за образование се различава значително от привличането на инвестиции от гледна точка на субективност, имуществени отношения, цел на инвестициите, продължителност на проекта и редовност на инвестициите (Таблица 1).

На настоящия етап набирането на средства за образованието се е трансформирало в многофункционална многофакторна система от финансова и социална комуникация между образователната среда, обществото и бизнес сектора. Неговата социално-икономическа цел е, в рамките на тази институция да се съвместят целите на заинтересованите страни, което да позволи на всеки компонент от социалната среда да постигне своите цели и да задоволи своите нужди: обществото – необходимостта от формиране на човешки капитал; образователните организации – необходимостта от развитие на финансова автономност и перспективи за дългосрочно планиране на дейностите; бизнес секторът – необходимостта от развитие на спонсорството като компонент на социалната отговорност на бизнеса със специфични цели, статус и целенасоченост на даренията.

Таблица 1

Сравнение на набирането на средства и инвестициите

Критерий	Инвестиции	Набиране на средства
Субект	Инвеститор, който реализира търговска печалба от участието си в проекта.	Дарител, предоставящ безвъзмездна благотворителна помощ.
Имуществени отношения	Инвестираните средства остават собственост на инвеститора.	Дарените средства се прехвърлят безвъзмездно
Цел	Привличане на допълнителни средства в организацията за определени проекти, в т.ч. увеличаване на нетекущи активи.	Привличане на допълнителни средства в организацията за социални проекти, в т.ч. увеличаване на фиксиран и оборотен капитал.
Времетраене на проекта	Проектите обикновено са дългосрочни.	Проектите обикновено са краткосрочни или средносрочни.
Регулярност на инвестициите	Еднократна инвестиция или инвестиция с ясно определен график на вноските.	Нередовни инвестиции, зависещи от решения на дарителя.

Всъщност набирането на средства за образованието е публична технология за формиране и развитие на многовекторно социално партньорство, включително между университетите и бизнес сектора, което в крайна сметка променя и характера и качествените параметри на образователните

услуги. Социално-икономическото значение на набирането на средства за образователните организации се състои в способността за решаване на приоритетни задачи като: развитие на информационната и материално-техническата база; осъществяване на изследователски дейности и иновативни проекти; подобряване качеството на образованието; разширяване на приходната база и повишаване на финансовата стабилност; финансиране на социални проекти, включително проекти за подпомагане на студенти и служители. Набирането на средства за образованието изразява своята социална цел чрез изпълнението на функции като: координация (т.е. хармонизиране и съгласуване на интересите на участниците на пазара на образователни услуги); преразпределение (преразпределяне на икономическите ресурси за възпроизводство на образователни услуги); информация (осигуряване на обратна връзка между субектите и заинтересованите страни на образователните дейности). Дейностите по набиране на средства в областта на образованието се основават на принципите на благотворителността, социалната отговорност и рационалното финансово планиране.

По този начин се изяснява системната концептуална основа, която обхваща същността, целта и факторната специфика на набирането на средства за образованието в наши дни. Следващият подраздел е посветен на формирането на приложни структурни класически елементи на набирането на средства за образованието на тази основа и техните характеристики.

В съвременните условия фондовете за дарения представляват утвърден в световната практика и оптимален инструмент за привличане на допълнителни средства в сферата на образованието, като същевременно увеличават икономическия интерес на работодателите от инвестиране в образованието, позволяват да се увеличи финансирането с годишната доходност от предоставения публичен и частен капитал, който не може да се използва за други цели. Тази характеристика произтича от дългогодишната световна практика на тяхното функциониране. Основните разходни пера на фондовете за дарения в чужбина са: подпомагане на студенти, подпомагане на преподаватели, финансиране на научни изследвания, финансиране на социални програми.

Предимствата на създаването на дарителски фондове в постсъветското пространство включват законно и систематично привличане на инвестиционни ресурси, възможност за планиране на разработването и изпълнението на проекти, привличане на специалисти за управление на приходите и прозрачност на разходването на средствата. Днес дарителският фонд е не само допълнителен източник на доходи, но се превръща и в индикатор за конкурентоспособността на университетите. Като институционални инвеститори дарителските фондове могат да се превърнат в значи-

телен ресурс за инвестиране в иновативни проекти чрез използване на механизми за публично-частно партньорство и финансиране на проекти с държавен „ливъридж“. Формирането на регионални „точки на растеж“ на базата на дарителски фондове и последващият мултипликационен ефект за регионалните и националните икономики е една от най-важните макроикономически задачи.

Формирането и по-нататъшното популяризиране на университетските дарителски фондове спомагат за решаването на редица належащи проблеми. По този начин, в организационен аспект, се актуализира общият механизъм на университетската дейност в процеса на набиране на средства за образование. Дарителският фонд се обособява като допълнителен източник на финансиране за университетите, като този източник е с дългосрочен характер и води до допълнителна институционализация на управлението на университетите и дарителските фондове. В макроикономически план се формират регионални „точки на растеж“ на базата на университетските дарителски фондове и последващ мултипликационен ефект за регионалните и националните икономики. В социален аспект могат да се идентифицират два главни ефекта: първо, формира се система за социална благотворителност на базата на социално партньорство между бизнеса и висшето образование, насърчаваща растежа на социалната отговорност и качеството на човешкия капитал; второ, използването на приходи от дарения спомага за намаляване на социалното неравенство на студентите и за създаване на цялостен положителен социален климат в страната.

Заклучение

Набирането на средства за образование – най-вече чрез дарителско финансиране – се очертава като многоизмерен инструмент за укрепване на финансовия и институционален капацитет на университетите. Ефективното му прилагане разчита на динамичното взаимодействие между екзогенни фактори (правни, социално-политически, макроикономически) и ендогенни детерминанти (организационна структура, ангажиране на заинтересованите страни, вътрешни механизми за набиране на средства). Освен финансовите ползи набирането на средства за образование изпълнява жизненоважна социално-икономическа функция – то улеснява дългосрочното сътрудничество между образователните институции, бизнес общността и обществото като цяло, като по този начин допринася за развитието на човешкия капитал, насърчаването на социалната отговорност и намаляване на неравенството от гледна точка на достъп до образование. В постсъветския контекст институционализирането на такива механизми

представлява стратегическа възможност за насърчаване на регионалното развитие и националните иновационни екосистеми. Като такава, набирането на средства за образование не трябва да се разглежда просто като финансов инструмент, а като неразделна част от съвременното управление на университетите и социално-икономическата политика.

Използвани източници

- Average Annual One-, Three-, Five-, and Ten-Year Returns* for US Higher Education Endowments and Affiliated Foundations for Periods Ending June 30, 2018. NACUBO-TIAA Endowment Study, Public NTSE Tables.
- Brown, JR. et al. The Governance of University Endowments: Insights from a TIAA-CREF Institute Survey. TIAA-CREF Institute Research Dialogue 102. July 2011. 15 p.
- Chambers, K. What the Big Names are Doing: Influences of Endowments & Foundations in the Investment Philosophy. Understanding Investments. Headwater Investment Consulting. - April 2015. - 10 p.
- Dawson, A. Methodological challenges in education RCTs: reflections from England's Education Endowment Foundation // Educational Research. - 2018. - No. 60 (3). - R. 292-310.-
<https://doi.org/10.1080/00131881.2018.1500079>
- Deming W.E. New Economy. - M.: Eksmo, 2006 - 208 p.
- Drucker P. Postcapitalist society // New postindustrial wave in the West. Anthology / Ed. V.L. Inozemtsev. – M.: Academia, 1999. – стр. 67-100.
- Dyakona, V., Petrova, M., Dimitrova S. (2016) Assessment-Based Management of Enterprise's Intellectual Capital, №3(7), March 2016, Proceedings of the II-nd International Scientific and Practical Conference "Innovative Technologies in Science" (February 25 – 26, 2016, Dubai, UAE)", ISSN 2413-1032, стр. 68-74.
- Fluskey, D. Major gift fundraising [research commissioned by Institute of Fundraising, London]. - 2013. - July. - 54 s. -<http://www.institute-of-fundraising.org.uk/library/good-value-report/>
- Johnson, PD. Global Philanthropy Report. Perspectives on the Global Foundation Sector. Harvard University's John F. Kennedy School of Government. - April 2018. - 41 p.
- Kurmanov, N.A., Petrova, M. (2019). *Current state of innovative processes development in Kazakhstan*. Proceeding of the scientific and practical conference on the theme: "Innovation in the era of modernization of the economy of Kazakhstan», – Nur-Sultan, L.N.Gumilyov Eurasian National University. стр. 45-49.
- Kurmanov, N.A., Toksanova, A.N. Mukhamedzhanov, A.A., Syrlybayeva, N.Sh.; M.M., Petrova. Analysis of efficiency of innovation activities in

- the countries of the Eurasian Economic Union. *The Journal of Economic Research & Business Administration*, [S.l.], v. 126, n. 4, стр. 35-51, 2018. Al-Farabi Kazakh National University, Достъпно на: <https://be.kaznu.kz/index.php/math/article/view/2026>
- Leiwellin, S. Who is doing the asking? Diversity in the fundraising profession (Dec, 2013) [research commissioned by Institute of Fundraising, London] - 28 p. -<http://www.institute-of-fundraising.org.uk/library/diversity-in-the-fundraising-profession/>
- Leydesdorff, L. The Triple Helix, Quadruple Helix and an N-Tuple of Helices: Explanatory Models for Analyzing the Knowledge-Based Economy? // *Journal of the Knowledge Economy*. - 2012. - Vol. 3. - Issue 1. - стр. 25-35. 22.
- Linde, I., Petrova, M. (2018). *The challenges of formalization and modelling of Higher Education Institutions in the 21st century*. CBU International conference proceedings: Innovations in Science and Education, 21.-23.03.2018, стр.303-308, <https://doi.org/10.12955/cbup.v6.1173>
- Lundvall, BA. National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning. - London: Pinter Publishers, 1992.
- Madden, D. Why crowdfunding doesn't always need a reward. - 2014. - <https://www.crowdshed.com/blog/crowdfunding-doesnt-always-need-reward>
- McCarthy, S., Yee J. BNY Mellon Endowments and Foundations Performance and Asset Allocation Study. BNY Mellon. April, 2018. - 8 p.
- Meyer, H.-D., Zhou, K. Autonomy or oligarchy? The changing effects of university endowments in winner-take-all markets. // *Higher education*. - 2017. - No. 73(6). - P. 833-851. - DOI: 10.1007/s10734-017-0109-1
- Musgrave, R.A., Musgrave, P.B. Public Finances: Theory and Practice / trans. from the 5th English edition. - M.: Business Atlas, 2009. - 716 p.
- OECD Science:Technology and Industry Scoreboard: knowledge-based economy. 2011.
- Olson, E. Soliciting Funds from the Crowd? Results Will Vary (Dec, 2012) - http://www.nytimes.com/2014/03/20/arts/artsspecial/soliciting-funds-from-the-crowd-results-will-vary.html?_r=1
- Huillet M. 94% of Surveyed Endowment Funds are Allocating to Crypto Investments: Study. Cointelegraph. April 15, 2019. -<https://cointelegraph.com/news/94-of-surveyedendowment-funds-are-allocating-to-crypto-investments-study>.
- Ottomakar SLC Opening Science and Innovation: Opportunities for Emerging Economies. // *Foresight and STI Governance*. - 2020. - No. 14(4). - P. 95-111. - DOI: 10.17323/2500-2597.2020.4.95.111
- Petrova, M., Aleksandrov, M. *Business models and technologies for scientific publications - indexing of a scientific journal in the world databases*. Collection of materials IX International Scientific and Practical Conference "Actual problems of Science and Education in the context of global changes" dedicated to the Independence of the Republic of Kazakhstan.

- November 17-18, 2022ism, Abylai Khan Kazakh University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan, ISBN 978-601-270-571-3, стр.18-21.
- Petrova, M., Akhmedyarov, Y. (2019). Foreign experience in supporting innovation. «Economic series of Herald of the L.N. Gumilyov ENU», Issue 4. Publishing: L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan, стр.123-132, DOI: <https://doi.org/10.32523/2079-620X-2019-4-123-132/>
- Petrova, M., Milena Tepavicharova, Lyudmila Boykova. Improvement of the efficiency and competitiveness through the implementation of benchmarking in the organizations, Bulletin of Ablai Khan KazUIRandWL series "International Relations and Regional Studies", KazUMO, Almaty, Kazakhstan, ISSN 2411-8753, 1 (27) 2017, 5-6, стр. 79-86.
- Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated July 8, 2021 No. 471 "On approval of the Concept of lifelong learning (continuous education)". -<https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000471>
- Ross, A. University Endowment Funds Face Increasing Pressure to be More Sustainable. Financial Times. May, 2018.
- Rosen, H.S.. What Do University Endowment Managers Worry About? An Analysis of Alternative Asset Investments and Background Income // Education finance and policy. - 2016. - No. 11(4). – стр. 404-425.
- Samuelson, P. Economics: an introductory course. - M.: Progress, 1964. - 843 p.
- Sargeant, A., Jay, E. Fundraising management: Analysis, planning and practice. - Third edition - L: published by Routledge 2014 - 439 p.
- Smith, DM, Shawky, HA. Endowment and Foundation Funds. Institutional Money Management: An Inside Look at Strategies, Players, and Practices. - New Jersey: Wiley, 2011. R. 295-308.
- Stiglitz, J. Economics of the public sector. - M.: Infra-M, 1997. - 720 p.
- The Worth of Endowments in Higher Education. A.G.B. The Guardians Initiative. 2019. 14 p.
- Uteubayev, T., Petrova, M.M. (2017). The development of human potential in Kazakhstan's innovation economy, Business Management, issue 4, Tsenov Academic Publishing House, Svishtov, стр. 75-89
- Valder, G. What's next in fundraising? Part 2 (Jan, 2015) - <http://sofii.org/article/the-next-steps-of-fundraising>
- Watkins, J. The Institutional Crypto Backers: How Endowments are Allocating to Cryptocurrency Investments. Global Custodian, the TradeCrypto, BitGo. - 2019. - 8 p.
- Webster, F. Theories of the information society. - M.: Aspect Press, 2004 - 400 p.

ISSN 0323-9004

Народно стопански архив

Свищов, година LXXVIII книга 2 - 2025

Изкореняване на корупцията чрез електронно управление

Предизвикателства пред отчетността в ерата на изкуствения интелект

Съвременни детерминанти на клиентското обслужване в застраховането

Набиране на средства за образование: концепция, фактори и социално-икономическа цел

Одиторските извадки – средство за равновесие между прецизността на одита и неговата цена

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Теодора Димитрова – главен редактор
Доц. д-р Светослав Илиев – зам.-главен редактор
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Жельо Вѣтев
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Сергей Радуканов

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р **ик.н. Михаил А. Ескиндаров** – Финансов университет при Правителството на Руската федерация, Москва (Русия).
Проф. д-р **ик.н. Григоре Белостечник** – Молдовска академия за икономически изследвания, Кишинев (Молдова).
Проф. д-р **ик.н. Михаил Ив. Зверяков** – Одески държавен икономически университет, Одеса (Украйна).
Проф. д-р **ик.н. Андрей Крисоватий** – Тернополски национален икономически университет, Тернопол (Украйна).
Проф. д-р **Кен О'Нийл** – Университет Ълстер (Ирландия)
Проф. д-р **Ричард Торп** – Университет Лийдс (Великобритания)
Проф. д-р **ик.н. Олена Непочатенко** – Умански национален аграрен университет, Уман (Украйна)
Проф. д-р **ик.н. Дмитрий Лукьяненко** – Киевски национален икономически университет "Вадим Гетман", Киев (Украйна)
Доц. д-р **Мария Стефан** – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р **Анисоара Дуика** – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р **Владимир Климух** – Брановички държавен университет, Бранович (Беларус)

Екип за техническо обслужване:

Технически секретар: Елена Петкова
Стилов редактор: Анка Танева
Превод английски: ст. преп. Венцислав Диков и ст. преп. д-р Маргарита Михайлова

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров” 2
Проф. д-р Теодора Димитрова – главен редактор
☎ (+359) 631 66 201
Елена Петкова – технически секретар
☎ (+359) 631 66 201, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg
Благовеста Борисова – компютърен дизайн
☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg
Милена Александрова – компютърен дизайн
☎ (+359) 888 303 402, e-mail: m.aleksandrova@uni-svishtov.bg

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXVIII, КНИГА 2 – 2025

СЪДЪРЖАНИЕ

Михаил Чиприянов

Христостомос Родитис

Изкореняване на корупцията чрез електронно управление / 3

Галина Чиприянова

Предизвикателства пред отчетността в ерата

на изкуствения интелект / 21

Ваня Григорова

Десислава Кайрякова

Съвременни детерминанти на клиентското обслужване
в застраховането / 44

Алия Марданова

Набиране на средства за образование: концепция,
фактори и социално-икономическа цел / 61

Бранимира Колева

Одиторските извадки – средство за равновесие
между прецизността на одита и неговата цена / 76